
NVA Wintervergadering

Datum	Vrijdag 25 januari 2013, 9.30-16.00 uur
Plaats	Jaarbeurs, Beatrixgebouw

Thema: taal-spraakstoornissen bij kinderen

9.00	Ontvangst met koffie
9.25	Algemene ledenvergadering: benoeming van nieuwe leden <i>De lijst met kandidaatleden wordt u enkele weken voor de bijeenkomst toegestuurd</i>
9.30	Trends en topics in specifieke taalstoornissen <i>Ellen Burger, Gertje de Wijkerslooth, Utrecht</i>
10.00	Taal in het kleuterbrein: EEG-onderzoek bij kleuters met een specifieke taalstoornis <i>Judith Pijnacker en Nina Davids Koninklijke Kentalis Sint-Michielsgestel, Radboud Universiteit Nijmegen</i>
10.30	Taalvaardigheden van te vroeg geboren kinderen: een systematisch review en meta-analyse <i>Inge van Noort-van der Spek¹, Marie-Christine Franken¹, Nynke Weisglas-Kuperus² ¹Afdeling KNO/Gehoor en Spraakcentrum, Erasmus MC-Sophia, Rotterdam. ²Afdeling Kindergeneeskunde, divisie Neonatologie, Erasmus MC-Sophia, Rotterdam.</i>
11.00	Pauze
11.30	Voorspellers van latere taalvaardigheid <i>Nienke Dijkstra¹, Caroline Junge² ¹Centre for Language Studies (Radboud Universiteit) & International Max Planck Research School for Language Sciences, Nijmegen ²Universiteit van Amsterdam</i>
12.00	Uniforme vroegsignalering taalstoornissen door de Jeugdgezondheidszorg <i>Noëlle Uilenburg¹, Bettie Carmiggelt², Frans Pijpers² ¹NSDSK Amsterdam, ²Nederlands Centrum Jeugdgezondheid Utrecht</i>
12.30	Lunch (er wordt voor broodjes gezorgd)
13.30	Het gebruik van auditieve cues voor foneemperceptie tijdens de taalontwikkeling <i>Titia Benders, Radboud Universiteit Nijmegen</i>
14.00	Rol van aandachtscntrole bij spraaktaalstoornissen <i>Ardi Roelofs, Nijmegen Institute for Brain, Cognition and Behaviour, Radboud Universiteit, Nijmegen</i>
14.30	Thee

15.00	Het monitoren van kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden <i>Bernadet Vermeij, Karin Wiefferink, Rosanne van der Zee, Noelle Uilenburg NSDSK Amsterdam</i>
15.30	Sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen met ernstige spraak- taalmoeilijkheden <i>Karin Wiefferink, NSDSK Amsterdam</i>
16.00	Sluiting, met borrel na afloop

Mededelingen

Nieuwsbrief

De volledige nieuwsbrief wordt alleen elektronisch verstuurd.
Geef uw emailadres door aan de ledenadministratie! (mutaties@ned-ver-audiologie.nl).

Voor uw agenda:

25 en 26 april 2013
KNO Vergadering en Dag der Akoepedie (25 april)

27 september 2013

NVA najaarsvergadering

OPROEP: Indien u een presentatie wilt verzorgen dan horen wij dat graag. Stuur een e-mail naar: secretaris@ned-ver-audiologie.nl

Informatie vereniging

Nederlandse Vereniging voor Audiologie www.ned-ver-audiologie.nl
Secretaris: dr. Anneke Meuwese-Jongejeugd, Comeniuslaan 111, 3706 XD Zeist
Email: secretaris@ned-ver-audiologie.nl

Lidmaatschap van NVA: zie aanmeldingsformulier op website
Lidmaatschap van ISA: NVA leden kunnen tegen gereduceerd tarief lid worden van de International Society of Audiology (ISA). Voor meer informatie zie www.isa-audiology.org

www.audiologieboek.nl

Redactie B.A.M. Franck, T.S. Kapteyn en P.J. Lamoré info@audiologieboek.nl

De Abstracts

Trends en topics in specifieke taalstoornissen

Ellen Burger, G. de Wijkerslooth, Utrecht.

In deze inleiding bieden we een overzicht van relevant recent onderzoek op het gebied van kinderen met specifieke taalstoornissen. Waar mogelijk maken we een vertaalslag naar de klinische praktijk. Een aantal thema's komt in vogelvlucht aan de orde: de beperkingen in het fonologische deel van het werkgeheugen van kinderen met taalstoornissen, de specifieke problemen die kinderen met taalstoornissen hebben met het leren van woorden, de mogelijke voorspellers van leesproblemen bij kinderen met taalstoornissen, evidentie betreffende effectieve interventies en de prognose bij kinderen met specifieke taalstoornissen. Voor deze inleiding maken we gebruik van de literatuurstudie die we uitgevoerd hebben bij het schrijven van het boek 'Kinderen met specifieke taalstoornissen'.

Literatuur

Burger, E., Wetering, M. van de, Weerdenburg, M. van (2012). Kinderen met specifieke taalstoornissen. Behandelen en begeleiden in zorg en onderwijs. Leuven: Acco. Welbevinden bij kinderen met CI

Taal in het kleuterbrein: EEG-onderzoek bij kleuters met een specifieke taalstoornis

Judith Pijnacker en Nina Davids

Koninklijke Kentalis, Sint-Michielsgestel, Radboud Universiteit, Nijmegen

Kinderen met een specifieke taalstoornis hebben een achterstand of afwijking in de taalontwikkeling. Diagnostiek van taalstoornissen bij jonge kinderen met taalstoornissen is soms complex/lastig: factoren zoals motivatie, aandacht en taakbegrip spelen een rol en kunnen de prestaties op reguliere taaltests sterk beïnvloeden. Met EEG is het mogelijk om taalverwerking in het brein te bestuderen zonder dat het kind een taak krijgt en zonder dat er expliciete aandacht nodig is. In het onderzoek Taal in het Kleuterbrein onderzoeken we in hoeverre kleuters met een specifieke taalstoornis een ander EEG-patroon laten zien dan kleuters met een normale taalontwikkeling, met als doel om in de toekomst EEG te kunnen gebruiken als ondersteuning van/aanvulling op de reguliere diagnostiek. Momenteel is de dataverzameling nog volop in gang. In de presentatie zullen we ingaan op wat EEG is en wat EEG voor de praktijk kan betekenen aan de hand van het onderzoek Taal in het Kleuterbrein.

Taalvaardigheden van te vroeg geboren kinderen: een systematisch review en meta-analyse

Inge van Noort-van der Spek¹, Marie-Christine Franken¹, Nynke Weisglas-Kuperus²

¹Afdeling KNO/Gehoor en Spraakcentrum, Erasmus MC-Sophia, Rotterdam.

²Afdeling Kindergeneeskunde, divisie Neonatologie, Erasmus MC-Sophia, Rotterdam.

Doel: Het vaststellen van de ontwikkeling van taalvaardigheden van te vroeg geboren kinderen in de leeftijd van 3 tot 12 jaar.

Materiaal en methode: De elektronische databases EMBASE, Pub Med, Web of Knowledge, and PsycInfo zijn doorzocht op studies over taalvaardigheden van te vroeg geboren kinderen. De studies zijn gepubliceerd tussen januari 1995 en maart 2011. Random effects models zijn gebruikt om pooled effect sizes en 95% confidence intervals (in termen van Cohen's d) te berekenen voor simpele en complexe taalvaardigheden. Meta-regressie werd uitgevoerd met als uitkomstvariabele het gemiddeld verschil in effect size en als verklarende variabele de testleeftijd.

Resultaten: Te vroeg geboren kinderen behaalden significant lagere simpele ($d = -0.45$, 95% CI, -0.59 to -0.30 ; $P < 0.001$) en complexe taalvaardigheidsscores ($d = -0.62$, 95% CI, -0.82 to -0.43 ; $P < 0.001$) in vergelijking met op tijd geboren kinderen. Meta-regressie laat zien dat het verschil in complexe taalvaardigheidsscores tussen te vroeg en op tijd geboren kinderen groter wordt in de leeftijd van 3 tot 12 jaar (slope = -0.05 , $P = 0.03$). Voor simpele taalvaardigheden werd geen significante toename of afname gevonden (slope = 0.03 , $P = 0.35$).

Conclusie: Te vroeg geboren kinderen hebben toenemende moeilijkheden met complexe taalvaardigheden in de schoolleeftijd.

Referentie

Van Noort-van der Spek IL, Franken MC, Weisglas-Kuperus N. Language functions in preterm-born children: A systematic review and meta-analysis. *Pediatrics* 2012;129(4):745-754.

Voorspellers van latere taalvaardigheid

Nienke Dijkstra¹, Caroline Junge²

¹Centre for Language Studies (Radboud Universiteit) & International Max Planck Research School for Language Sciences, Nijmegen, N.Dijkstra@let.ru.nl

²Universiteit van Amsterdam, Caroline.Junge@upcmail.nl

Een goede taalontwikkeling is belangrijk voor een succesvolle schoolloopbaan. De taalontwikkeling van kinderen begint al direct na (en zelfs al vóór) de geboorte. In zogenaamde 'babylabs' is men door middel van experimenten veel te weten gekomen over hoe taalontwikkeling in het eerste levensjaar gemiddeld verloopt. Er is dan echter al

veel variatie tussen kinderen. Zijn deze verschillen op latere leeftijd nog steeds zichtbaar? Uit recent onderzoek blijkt dat sommige taalvaardigheden op babyleeftijd inderdaad wel (en andere juist niet) een voorspellende waarde hebben voor de taalontwikkeling van peuters en kleuters. Tijdens onze lezing gaan we hierop in. Enkele voorbeelden:

- Baby's verliezen in hun eerste levensjaar het vermogen om onderscheid te maken tussen klankcontrasten die niet in hun moedertaal voorkomen. Baby's die dit vermogen langer vasthouden (en zich dus niet specialiseren in hun eigen moedertaal) blijken hun woordenschat langzamer te ontwikkelen.
- Baby's die woorden kunnen segmenteren uit lopende spraak, hebben (in vergelijking tot baby's voor wie segmentatie een lastige opgave is) een grotere woordenschat als ze vierentwintig maanden oud zijn.

Samenvattend blijkt uit het onderzoek dat vooral de vaardigheden die zich richten op kenmerken van de moedertaal gerelateerd zijn aan latere taalvaardigheid.

Uniforme vroegsignalering taalstoornissen door de Jeugdgezondheidszorg

Noëlle Uilenburg¹, Bettie Carmiggelt², Frans Pijpers²

¹NSDSK Amsterdam, ²Nederlands Centrum Jeugdgezondheid Utrecht

Doel: Verbetering van de vroege signalering van taal(ontwikkelings)stoornissen bij kinderen in de voorschoolse leeftijd door het optimaliseren van de huidige werkwijze binnen de jeugdgezondheidszorg waardoor na multidisciplinaire diagnostiek tijdig een adequate interventie kan worden gestart.

Methode: Onderdelen van verschillende veelbelovende testen zijn geïntegreerd in het onderdeel communicatie van het ontwikkelingsonderzoek binnen de JGZ (van Wiechenonderzoek). Bij een viertal JGZ organisaties is deze werkwijze in een pilot onderzoek uitgevoerd. Belangrijkste vraagstellingen bij dit onderzoek zijn:

- de uitvoerbaarheid van de herziene werkwijze in de praktijk
- de randvoorwaarden voor landelijke implementatie (benodigde scholing, aanpassing digitale registratie, ketenpartners etc).

Resultaten: Vier JGZ organisaties hebben gedurende 6 maanden ervaring opgedaan met de herziene werkwijze. Hierbij zijn 562 kinderen onderzocht. De werkwijze wordt positief ervaren en gezien als een verbetering van de huidige praktijk. De werkwijze geeft duidelijke aanwijzingen voor vervolg na signalering. De werkwijze is haalbaar binnen de beschikbare tijd voor een consult. Er is duidelijk zicht verkregen op waar aanscherping van de werkwijze nodig is en de randvoorwaarden voor implementatie.

Conclusie: Invoering van de herziene werkwijze als practice based richtlijn binnen de JGZ. Het ontwikkelen van een implementatieplan, implementatiepakket en het opzetten van de benodigde scholing voor landelijke invoering m.i.v. 2013.

Het gebruik van auditieve cues voor foneemperceptie tijdens de taalontwikkeling

Titia Benders (RU, Nijmegen), titia.benders@let.ru.nl

Voor het herkennen van fonemen gebruiken luisteraars (met name) auditieve cues. Bijvoorbeeld, om het verschil te horen tussen de klinkers in de woorden 'man' en 'maan' kunnen luisteraars gebruik maken van het klankkleurverschil of het duurverschil. In deze voordracht zal worden ingegaan op de manier waarop baby's en jonge kinderen auditieve cues (leren) gebruiken om fonemen te herkennen.

Sommige auditieve cues zijn inherent opvallender voor jonge baby's dan andere cues en de opvallende cues blijken een belangrijke rol te spelen in de woordrepresentaties van baby's van 14 maanden oud. De cues die baby's opvallend vinden zijn niet automatisch de cues die belangrijk zijn voor volwassen luisteraars en kinderen in de basisschool leeftijd verschillen nog steeds van volwassenen in de manier waarop ze auditieve cues wegeen. Wanneer kinderen de auditieve cues wel op dezelfde manier wegeen als volwassenen blijken ze minder zeker te zijn in het gebruik van de cues. Dat laatste is in het bijzonder het geval bij dove kinderen met een cochleair implantaat.

Dit onderzoek illustreert dat de foneemperceptie, waarvan vaak gezegd wordt dat die in het eerste jaar verworven wordt, tot op hoge (kinder)leeftijd in ontwikkeling is.

Rol van aandachtscontrole bij spraaktaalstoornissen

Ardi Roelofs (Nijmegen Institute for Brain, Cognition and Behaviour, Radboud Universiteit, Nijmegen, a.roelofs@donders.ru.nl)

Doel: Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis hebben ook vaak problemen met hun aandachtscontrole. Of dit aandachtstekort bijdraagt aan hun taalproductieproblemen is nog onbekend. We willen daarom onderzoeken of er een verband bestaat tussen het vermogen tot aandachtscontrole en de taalproductieprestaties van volwassenen en kinderen met en zonder taalontwikkelingsstoornis.

Methode: We gaan dit verband onderzoeken door ondermeer te kijken naar de invloed van een belangrijk aandachtsgerelateerd gen op de hersenactiviteit tijdens een aandachtsvragende taalproductietaak en naar het effect van aandachtstraining. Het onderzoek wordt uitgevoerd door promotiestudente Sikora in samenwerking met Prof. Fisher van de Taal en Genetica afdeling van het Max Planck Instituut voor Psycholinguïstiek in Nijmegen en Prof. Knoors en Dr. Hermans van Koninklijke Kentalis. *Resultaten:* Het onderzoek is onlangs opgestart en er zijn nog geen concrete resultaten. De bestaande kennis over de relatie tussen aandachtscontrole en taalproductieprestaties is in kaart gebracht en zal worden gepresenteerd tijdens de bijeenkomst.

De toekomstige resultaten uit het onderzoek zijn niet alleen van theoretisch belang, maar kunnen wellicht ook helpen om de diagnose en therapie van taalontwikkelingsstoornissen te verbeteren.

Conclusie: Er is onderzoek opgestart naar het verband tussen het vermogen tot aandachtscontrole en de taalproductieprestaties van volwassenen en kinderen met en zonder taalontwikkelingsstoornis.

Het monitoren van kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden

*Bernadet Vermeij, Karin Wiefferink, Rosanne van der Zee, Noelle Uilenburg
NSDSK Amsterdam*

Doel: Inzicht krijgen in de effectiviteit van de behandeling van kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden in de leeftijd van twee tot vier jaar. Deze behandeling wordt aangeboden op de behandelgroepen van de NSDSK.

Methode: De NSDSK heeft een monitor ontwikkeld om de ontwikkeling van kinderen met ernstige spraak- en taalmoeilijkheden breed in kaart te brengen. Door middel van deze monitor wordt op vaste momenten data verzameld over onder andere de taalontwikkeling en wordt bijgehouden welke behandelonderdelen de kinderen en hun ouders volgen. Bij aanvang en bij afsluiting van de behandeling wordt de taalontwikkeling in kaart gebracht. Hierdoor kan inzicht verkregen worden in de ontwikkeling van de kinderen en de effectiviteit van de behandeling.

Resultaten: Op dit moment worden de data van de eerste 100 kinderen geanalyseerd. De voorlopige analyses wijzen op vooruitgang in verschillende domeinen van de taalontwikkeling.

Sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen met Ernstige Spraak-taal Moeilijkheden

Karin Wiefferink, NSDSK Amsterdam

Ongeveer 6-8 % van alle kinderen heeft Ernstige Spraak-/taalMoeilijkheden (ESM). Deze kinderen hebben vaak ook problemen in emotioneel en sociaal functioneren. Deze problemen blijven bestaan als de kinderen ouder worden en zelfs als ze volwassen zijn. Er is nog weinig bekend over de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen met ESM, terwijl het heel belangrijk is om hier inzicht in te verkrijgen zodat sociale en emotionele problemen op latere leeftijd voorkomen kunnen worden. ESM kan al op 2-jarige leeftijd gediagnosticeerd worden. Om goed inzicht te krijgen in de vroege sociale en emotionele

ontwikkeling van kinderen met ESM doet de NSDSK in samenwerking met de Universiteit Leiden (Ontwikkelingspsychologie) longitudinaal onderzoek naar de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen van 2-3 jaar met ESM. Het algemene doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen met ESM. Emotioneel functioneren omvat een aantal kern-aspecten, zoals het herkennen van de eigen emoties en die van anderen, empathie, emotie-regulatie, coping, emotie-expressie en communicatie, die met een volgsysteem in kaart zullen worden gebracht. Tijdens de presentatie zal een overzicht gegeven worden van de beschikbare literatuur op het gebied van sociaal-emotioneel functioneren en zullen de eerste resultaten van het onderzoek gepresenteerd worden.